

بعض منتخبات آثار ايله فنونك دلالت ايتديكي برطاقم غرائب كشفيات و حكمای
متقدمين و متاخرين طرفسندن ايراد ايديلان محاكات مفيدہ بي و بعض تراجم
احوالی حاویدر .

مؤلفی

{ احمد مہمت }

جزو نومروسی

۵

فیثائی ۷ غروشدر .

ایلك دفعه

اولق اوزره محرك ذاتنه مخصوص مطبعه ده باصلدی .

استانبول

۲۸۸

کوسترلیه جکدر .

زیرا فلسفه نك الهيأت قسمی ایکی
جهته منقسم اولوب بریسی عقاید اسلامیه نك
خلافی بولشان جهتدر که بو صورت ذاتاً
اساس فلسفه نظرند دخی مردود
اولدیغندن بونی هر نه زمان خلقر «کفری
دخی اوکر تمیلدر که اجتنابه مداری اولسون»
حکم سامینی لایقوله تلقی ایده بيله جك بدرجه به
واروبده اوزمان میدان وقوف واطلاعه
قویمغی تنسیب ایلرایسه اکا بزجه برده جك
بو قدر . ایکنجی جهت عقاید اسلامیه نك
کوسترلیه کی صورتدر که بونك درجه سی
فلسفه نه نسبتله عالالعال اولدیغنه ویرعالم
متشرع اولیایده الك بونك بر فلسوفه ده
قرق بیل درس ویره بيله جكکنه مینی فلسفه نك
الك عالی بر قسمی اولمق اوزره اتی عقاید
اسلامیه دن المیدر .

ایشته فلسفه اوروپا وعر بستانجه
شوذر کرایند بکمر سرگذشت احوالی کورد کدن
صکره الحاله هه نردیمزده هنوز حضيض
مسکنتدن باش قالدیرمغه باشلامش و بوندن
صکره کی سرگذشت احوالی ایچون دخی
انشاءالله وتعالی طغار جفمرك وقوعبوله جق
مندرجاتی درجه کافیه ده اوله جقنی مأمول
بولنشد .

حریک ماهیتی

حقنده

{ حکمائک خلاصه افکاری }

(بدر غزته سی تفرقه سندن)

قدر هنوز یاردم ایده مامش ایدی . انجق
بوندن صکره ایده جکی درکاردر .

شمسی به قدر هنوز یاردم ایده مامشدر .
زیرا مطبوعاتك مطبوعات دینله بيله جك
برحاله وصولی هنوز اون بش سنه لك
برکیفیت دکدر . بوندن قطع نظر دون
بوسنه حدودلینی تحدید ایده بيله جك
قدر جغرافیا بيله میدرك زشتوی قونفرا -
نسنده بو حقوقی خصمه ترك ایتك [۱]
درجه سنه قدر فنوندن بی بهره اولوب
معلوماتنکزلک علوم دینیه وشرعییه
مفحص اولمسیله تنظیمات خبریه دن بری
غربك ترقیات فنیه سنی دخی تمحصیه
جالشه رق آفرین بز که اوزرندن یارم عصر
یکه کسزین الحق مفیدی مضر واکری بی
طوغری ايله موازنه وتمیز ایده بيله جك
درجه به واردق .

مطبوعاتن بوندن صکره فلسفه نك
ترقیاته خدمت ایده جکدر . زیرا یوقاروده
تعین اولشان درجه به وارمقله بزار مطبوعا -
تمز سکر اون سنه ظرفنده برطاقم اوراق
حوادث و مجموعه ورسائل ايله خلقرنك اول
قدر تنویر عیونته خدمت ایده بیلدی که
بوکون محاکمات فیلسوفانه بی حاوی بر بندی
کندی بحکمه وجدانیدلینك محاکمه سیله
مطالعه ایده بیلورل .

بزده فلسفه ترقی ایده جکدر . انجق
فلسفه نك الهيأت قسمیجه ترقیاته احتیاج

[۱] جودت تاریخنك بشجی جلدینه

مراجعت

مقدمه

بر وقتدنبیری ملترك باخصوص ملتنز
ایچنده کنجولرمك اغزندہ برایکی کلسه
کزورکه اوکله نزلده تلفظ اولتور ایسه
هرکس درحال او طرفه نظر دقتنی توجیه
ایتمکده و بولکله لی سعادت و سلامت
مضبوطه سنك ضانکه مهر و یا مضازی اعش
کی تلی ایتمکده اولدقلری کوربله بور

بولکله « ملت » « مدنیت »
« سرستی » و « حریت » کله لیدر
بو و بولکی سوزلك افکارده حاصل
ایده جسکی تأثیرات سلامت و سعادت
محافظه نك ال یوک مداری اوله یلله جسکی
جهتله ترقی پرور اولتور یوناری خلقك ورد
زبان ایتدکلری کورسه پک زیاده نمون
و مستقیم اوله جقلری درکار اولوب انجق خلقه
بولکله لی اوکرت و بونلرك اوزرینه درس
و یرن غرتلر دأعا « هر غرتله حریتك
ماهیندن خبر و یرمك ایسته بور ایسه ده
انلر یاکلش خبر و یره بور بن طوغربستی
خبر و یره جسک » دیو سوزه باشلادیغی حالده
انلوك دخی یاکلش خبر و یردکلری کوربورلکه
افکار ترقی پرور انك بو حالدن متأثر قالا جنی
درکاردر

بن بونلرك یاکلش خبر و یردکلری اثبات
ایده بیلورم . اولایازدقلری شیلرك
اساسی فن اوزرینه مبنی اولدیغی میدانده
اولوب ثابیا بداهه دخی اثبات ایده بیلورم که
و یردکلری خبر یاکلشدر . زیرا بر غرتله نك
سویله دایکی سوزلر دیکر نك سویله دایکی

سوزله اولما مقده در . بویله روایتلر
بر بر بنی نقض ایتدکلر صکره جمله سی
یا کلش اولدیغنی هرکس حکم ایده بیلور .
حریت حقیقه شمیدی یه قدر غرتلرك
و یردکلری معلومات فنه موافق دکلر .
زیرا بر کره بویلده بندقله الانلر یك هر
بری کندیلری بر فیلسوف اولوب اصلا
حریتسه تعلقی اولان (فیزولوژی) و
(بسیقواوژی) کی فتلره حراجه حاجت
کورمکسزین و اساسنی بونلر اوزرینه
بنا ایدرلک فن حقوق فن سیاست و سایر کی
فنون میدانده جبقارمش اولان کرچکلر
فیلسوفلرك فکریلر بی موازنه به دخی تزل
پور مقسزین کندیلرندن بر (حریت)
میدانه جبقاروب آنک اوزرینه بر حقوق قاعدلر
قانونلر قویعتمده درز

بونلرك ایچنده بعض کتاتب دیباچه لری
اوقونلرلدخی وار اولمیسدر . زیرا که
اولبور که فیلسوف مشهور هولاندالی
اسپینوزا افکارینه مبنی فکریلر و کاه اولور که
مشارالہک مقابلی بونلر قلاق و سایر
فیلسوفلرك اعتقادلرینه مبنی اعتقادلر
نشر اولنور . حالبوکه (حریت) مسئله سی
کی یوک مسئله ده باشلوجده و اساسلی فکرلر
جمع و محاکمه ایدلرزه یالکر بر فیلسوفلک
فکرینه بناء ایراد افکار اولنور ایسه خلق
ایچون فائده سنیدن زیاده مضرتی اولور

اولور یا ؟ بر غرتله حریتسه هیچ بر قیدله
مقید اولماق معناسی و یرلک حالبوکه
حریت بوندن عبارت اولور ایسه عالم فناء
وارا جفتدن بخلله انسانلر ایچون حریت

لازم اولدیغندن بحث ایدیور . اوتہ کی
بر غزتہ ایسہ حریتی اول قدر قیود ایله
تقید ایدیور کہ حریتک ضمنندن قوجہ
بر اسارت چیقارارق افکار حریت پرورانی
مایوس ایدیور . بعضیسی بر قاعده حریتہ
تمسک ایدرک پارسیده (قومون) نامیلہ
ظہور ایدن حریت طرفدارلرینی ذم
تقیح وحتی تلغین ایدیور . بعضیسی
بونلری بک اعلا بولارق مدحنده درجہ افراطہ
واربور .
شمعی بو قدر اختلاف افکار اراسنده
حریتک اسمنی هنوز ایشتمش بولنان بر ملت
نہ اولور ؟

ماہیت حریت چیقسه چیقسه حکمانک
خلاصہ افکارندن چیقار . بولہ اولمزدہ
بالکر بر مذہبہ ذاہب اولان حکمانک فکری
النور و یازیلور و اوتہ کی مذہب صاحب رینک
فکری یالیز ایسہ (لالہ) بی اوقویوب
ویازوب (الالہ) ی اوقوماغہ ویازماغہ
بکزر .

بورادہ مر ادم دعوائی علویت دکلدر .
حریت اوزرینہ بندل یازان محرر لریمزہ
اعتراض ایدوبده کندی فکری میدانہ
قویہ حق دکلر . زیرا فنونک هر طرفدن
قارشومہ چیقدیغنی و انلری افحشام ایتک
مکن اولدیغنی کوروب طورر ایکن بٹہ
کندی فکر خود سرانہ می رویجہ چالشمق
عبث اولدیغنی بٹہ جسک قدر احق دکلر
ظن ایدرم .
مر ادم عالم مدنیته حکمانک حریت
حقندہ کی افکاری نہ دن عبارت اولدیغنی

اخوان و طفنک نظر اظلاعتہ عرض ایتکدر .
تا کہ کندیلری محاکمہ ایدرک ایستہ دکلری
نتیجہ بی استیاج ایتسونلر . مع هذا بن دخی
محاکمہ ایدہ جکم . کائنات اسمیلہ یازمقدہ
اولدیغ تاریخ عمومینک مقدمہ سندہ یاپش
اولدیغ قدر محاکمہ ایدہ جکم . فقط ایتدیکم
محاکمہ نک افکار حکما اولوب محاکمہ
اولدیغنی کوستر جکم . حتی کندیمک
بعض فکری دخی درمیان ایدہ جکم .
الحق بونلری دخی افکار حکما در دہ
یور و محبوب کندی فکر مخصوصم اولدیغنی
قید ایدہ جکم .

بو خلاصہ بی بو محاکمہ بی یانغہ مجبورم .
زیرا هر ملت ایچون اولدیغنی کی منسوبی
اولقلہ مفخر بولندیغ ملت مرحومہ ایچون
دخی سعادت و سلامتی متکفل اولہ بلہ جک
برشی وار ایسہ اودہ ایشق (افکار حریت)
اولدیغی حالده بونک بر جوق اختلاف لر ایچندہ
یورالاتوب کمتسی کورمکہ کوزلم و بونک
سوء تأثیرینہ یورکم تحمل ایدہ من .

مقصودہ باشلا مقصدین شونی دہ درمیان
ایدہم کہ اشیو خلاصہ و خلاصہ بی محاکمہ
وکندی طرفدن علاوہ ایدہ جکم افکار اوزرینہ
اعتراض وقوعندن هیچ متأسف اولم . حتی
وقوعبلہ نمون اولورم . چونکہ مقصد
مسئلہ نک باتصفیہ صرمہ کوششی کی
میدانہ چیقہ سی قضیہ سی اولوب بوقضیہ
کرک ہم طرفدن حل اولنمش اولسون و کرک
معرض طرفندن حل اولنسون بورا سکی
مقصودی بوزمن بالعکس حاصل ایدر .
حریت نہ در .

مادام که بخت حریت اوزرینه در
اولا حریت نه اولدیغنی اکلایهلم .

حریت نه در دیدیکز زمان حریت اصلاً
واساساً نه در دیمک اولور . بو تعریفه
حریتک فروعاتنی قانع ایجاب اتمز .
حکما همان بالاتفاق حریتی اصلاً
واساساً شوصورثله تعریف ایدبورلر .

« حریت برانسانک کندیسنه صاحب
اولمسیدر . حریت کندیسنه صاحب
اولان انسانک هر ماده اوزرینه ایسته دیکی
وجهله دوشونمسیدر . حریت کندیسنه
صاحب اولوب هر ماده اوزرینه ایسته دیکی
وجهله دوشونان انسانک بر ماده اوزرینه
دوشونوب دوشونوبده ایسته یکی کبی
قرار ویرمسیدر . حریت کندیسنه
صاحب اولوبده هر ماده اوزرینه ایسته دیکی
کبی دوشونان ویرماده اوزرینه ایسته دیکی
کبی قرار ویرن انسانک اوماده یی ایسته دیکی
کبی اجرا ایتسیدر . حریت کندیسنه
صاحب اولوبده هر ماده اوزرینه ایسته دیکی
کبی دوشونورک ویرماده یی ایسته دیکی کبی
قرارلشدیره یی ایسته دیکی کبی اجرا ایدن
آدمک مؤخرأ او یامش اولدیغنی ایشک
حسن و قبحنی دخی ایسته دیکی کبی محاکمه
ایتمسیدر ،

ایسته حریت بونلر ایش . یعنی
بواحقکامک ایچنده بولنان انسانه خردیلور
ایمش . بو تعریف حریتک مرغوب
اولان یعنی جمهور حکمانک حریت تعریفی
بوندن عبارتدر دیدکلری تعریف اولوب
حریتک نه قدر فروعاتی واریسه بواساس

اوزرینه بنا اولمش وقانونلری دخی اکا
کوره یاپلشدر .

حکمان بعضلری حریت ایچون یسه
بونعربنی تصدیق و قبول ایتدیلر .
فقط کویا بو تعریف یک متسلسل اولدیغنی
ایچون آنی قیصالتق و حریت حقنه
فکرله برزیده کوستمک ایچون دیدیلر که :

« حریت آرزو و مراددن عبارت
اولوب آرزو و مراد ایسه حدود قبول
ایتمز برشیدر . صاحب فکر هر شیئ
آرزوایدییلور . ایسته بویله هر شیئ
آرزوایدییک حریتدر . و بویله هر شیئ
آرزو ایدن آدم حردر ،

لکن جمهور بوکا مختلفند بولندی .
زیرا پیقولورزی یعنی علم معرفه الروح
اقتضاسیحه هر نقدر انساننی اجرایه سوق
ایدن شی آرزو و مراد ایسه ده فزیولورزی
یعنی علم معرفه الطبیاع بویایدی بر حقوق
ممانعتلر کوسه یور . مثلاً انسان برشیئ
مراد ایدر . حالوکه قلب برحسی و یاخود
بیتک بر مطالعه سی اتی اولجه کوزل کورمش
اولدیغنی مرادن در حال جایدیر . حریت
ایسه بذاتها بوقدر مغلوب اولهمنز .
غایتی جمهور شونی قبول ایتشدر که :

« حریت آرزو و مراددن عبارت
دکلدر . اولسه اولسه آرزو و مراد
حریتک ایچنده اوله ییلور . حریت بر ماده
اوزرینه یالکز دوشونمکله یالکز قرار
ویرمکله قالز . اجرایه قدر وارر . حتی
اجرا ایتدکدن صکره محاکمه دخی ایتدیر .
مثلاً بن اغاجدن بریاستون کسمکده قرار

بو تعریفی یوقاروده کوسستردیکم جمهورك
تعریفی قدر شایان قبول اولدیغی کوریلور.
فقط مخالفین بو تعریفی حزبك ماهیتی
تعین ایدرك آنك وجودینی اثبات ایچون
یا تمامش اولدقلری جهتله تعریفلری نه قدر
شایان قبول ایسه بو تعریفله تعین ایدركلری
حزب اوزرینه بنا ایلدكلری فروعات
اول قدر ضعیفدر.

زیرا بونلر دیرلر که:

ایشته حزب بوبله هر شی یا بایک
اولوب انجیق بو حزب قوه اجراییه
عمومیه دن بشقه هیچ بر شته مخصوص
دکلدر. قوه اجراییه عمومیه ایسه
جهاتی یاردن و حکمای طبیعی عئنده
«طبیعت» دینلان قوت و حکمای دینه
عئنده (خدا) دینلان ذات احیدر.
یا لکز اودر که هر ایسته دیک شی یا بار.
یا لکز اودر که یا پاچگی شی اوزرینه قرار
و یرمکه و قرار و یرمک ایچون دوشونمکه
محتاج دکلدر. بنابرین یا لکز اودر که
کندی کندیسنه صاحبدر. باقی عالمده
هر نه که موجود ایسه جله سی حتی (ذات)
یله اعتبار اولمویب (اشیا) نوعندن
قالور. موجودات آنک امر یله قلدار آنک
امر یله طورور. یا پان ده اودر یا پیمان ده.
ایشته کوردیکرمی؟ مخالفینک
قوی دقلری بودستور دن اورته ده حزبك
فقدانته حکم ایتمک لازم کلبور.
ایشک لک مهم جهتی شو که حکمای
دینه نك دخی اغلی بو فکرک ایچنده در.
ایندی جمهور یله مخالفینک شوایی

و یریرم. ایسته آرزو بوراده ایشک
ایچنده کیر وینه بوراده نهایت بولور.
حالبو که حزب قانونجه باستونی کسمکه
قرار و یردیکم آنده کسرم. کسد کدن
صکره باستونی کسدیکمه ای می ایتدم فحای
ایتدم محاکمه ایدوب حکمی دخی و یریرم.
شوحاله کوره دیمک اولور که «حزب
آرزو و مراددن عبارتدر» دیان حکمائک
فکری جمهورك قرارینه نسبتله ضعیف
قالور. فقط اونو تمامی. یوقاروده دخی
دیمش اولدیغمن وجهله بو حکما هر حالده
جمهورك اولکی تعریفی قبول ایتمشلدرد.
شمعی برده جمهوره بتون بتون مخالف
اولان کوره واردر. بونلر جمهور یله
جمهوردن بعضلری میانده حزب آرزودن
عبارت میدر بوقسه آرزو حزب ایچنده می
داخلدر دعواسنی نظر دفته المیوب
و حزب الاول انسانک کندیسنه صحابئندن
باشلا دیغنی دخی مبدا طو میوب آخر
بر یوله کیدرلر. شویله که:

«حزب هر ایسته دیکنی یا بایک کدر
بر آتم هر ایسته دیکنی یا بایله جک اولدقدن
صکره نه یا می ایچون قرار و یرمکه نه قرار
ایچون دوشونمکه محتاج اولز. ایسته
حزب بودر. بویله هر ایستدیکنی
یا بایلان آدم حر اوله جغندن و حر اولدقدن
صکره طبیعی کندیسنه صاحب و مالک
دیمک اولدیغی کور یله جکندن ارتق او آدمک
کندیسنه صاحب و مالک اولسنی بتکرار
دوشونمک اقتضا ایتمز.
براز دوشونبیله جک اولسه حزبك

فکری اراستندن بر یوک مسئله چقیور. اول
آتی حل ایتلی زن. اوم مسئله ایسه «حریت
وامیدر یوقیدر» قضیه سیدر. (حریت وارمیدر یوقیدر)
بزم سوبله مکلکمه حاجت قالدیغی
حاله دخی قارئین کرام حکم ایدم یسلور که
بز «حریت وارد» دیه جکر. اوله ایسه
اولا «یوقدر» دیانلرک فکرینی کورلم
وآتی بالمحاکه حریتز مدافعه ایدلم ده
حریت بزم الیورده قالدقن صکره آنک
اوزرینه ایسته دیکمز کی ادره افسکار
ایدلم.
جمهوره مخالف اولنلر دیشلرایدی که!
«حریت یا کز ذات احدیته مخصوصدر.
آندن غیریده حریت یوقدر. زیرا قوه
اجرائیه عمومی هر شئی همان یابی ویرر.
اجرا ایچون دوشونمکه محتاج دکلدر.
اجرادن صکره محاکمه محتاج اولمز»
حکمای اسلامدن بفرقه دخی بوفکره
مشرکدر. بونلرده دیرلر که: «ایلا
«اوت جناب حق هر شئی قادردر.
هم دقدار مطلقدر: اجرا ایچون قرار ویرمکه
قرار ایچون دوشونمکه محتاج دکلدر.
«کن» دیدیکی کی اولور. و اجرادن
صکره اجرا آتی محاکمه مجبور دکلدر.
زیرا یادیفتدن مشول اولمزم»
بوافکار حضورنده سائر احرار شوبله
طورسون انسان یله اول قدر کوچک
قالور که تعریفه صیغمز. کوچک دیمکدن
مقصد حریتدن محروم دیمکدر. یعنی اسیر
قالور.

بوفکرده بولنان حکمای طبیعت هم علم
معرفه الروحی و هم ده علم معرفه الطبیعی
مزج ایدرک دیرلر که: «انسان کافه قوا و حبسیه یله برابر
قورولش برماکنده بکرر. دوشنبه
آلتیری قرار آلتیری اجرا آلتیری محاکمه آلتیری
هپ حاضر و اماده بولسور. فقط بونلر
خارجدن بوقوه محرکه اولمقدن صکره
خدمتلرینی کورمز. برماکنه نصل که
قوه محرکه نیک اسیردر انسان دخی بعینه
اوللدر. نه زمان قوه محرکه نعلرک ایدر
ایسه آلتیر اوزمان خدمتلرینی کورلر»
ظفره قالور ایسه مولای روحی دخی
دودهان داریم کویا هم چون
یکدهان پنهانست در لپهای وی
یک دهان نالان شده سوی سما
های وهوی در فکند در سما
افکار حکمت دئارینی قوه محرکه
خارجیه به اسناد ایدرک ایراد یوز مشدر.
واقعا حکمت دینه کندیس نیک برنجی
درجه ده توصیه ایدم جکی برشی دیمک اولان
افکار تسلیمی تقویه خصوصند، اساس
مسئله بی حکمت طبیعه اوزرینه تأسیس
ایتمکه یک چوق قوت بواور. انجق ظفره
قالور ایسه ذکر اولنان افکار تسلیه برقاندها
قوت ویرمک ایچون حکمت دینیه بالکمز
جمهوره مخالف اولان حکمای محتاج اولمز.
جمهور دخی افکار تسلیه اول قدر و بلکه
دها زیاده قوت ویره یلور.
هم ده جمهور ایسترایسه مخالفی جرح
ایدم یله جکی کی حکمت دینیه ایلل دخی